

**GÖRÜNMEZ KÖPRÜLER:
AMERİKAN EDEBİYATININ TÜRK
YAZININDAKİ ESTETİK,
DUYGULANIMSAL, KURUMSAL
İZLERİ**

INVISIBLE BRIDGES: AMERICAN
LITERATURE'S AESTHETIC,
AFFECTIVE, INSTITUTIONAL
TRACES ON TURKISH LETTERS

Öğr. Gör. Eren ALKAN

Ege Üniversitesi
Yabancı Diller Bölümü

E-Posta: erenalkan.ege@gmail.com

Orcid: 0000-0002-6447-9394

Öz

Bu çalışmanın amacı, Amerikan edebiyatının modern Türk edebiyatı üzerindeki etkilerini, geleneksel etki-benzerlik odaklı yaklaşımların ötesine geçerek estetik, duygulanımsal ve kurumsal boyutlarıyla incelemektir. Çalışma, Amerikan edebiyatının Türk edebiyatına yalnızca anlatı teknikleri ya da temalar sunmadığını; özne kurgularını, duyu yapılarını, mekânsal tahayyülleri ve edebî alanın kurumsal işleyişini dönüştüren çok katmanlı bir etkileşim yarattığını savunmaktadır. Araştırma, niteliksel karşılaştırmalı edebiyat yöntemiyle yürütülmüş; metinler arası doğrudan etki ilişkileri yerine edebî alanların tarihsel, estetik ve sosyolojik dönüşümlerini analiz eden bütüncül bir okuma benimsenmiştir. İnceleme, temsili örnekleme yoluyla seçilmiş Amerikan ve Türk edebiyatı metinleri üzerinden gerçekleştirilmiş; Pierre Bourdieu'nun edebî alan kuramı, Raymond Williams'ın duyu yapıları kavramı, Franco Moretti'nin dünya edebiyatı yaklaşımı ve Sara Ahmed'in duygulanımsal yönelim teorisi analitik çerçeve olarak kullanılmıştır. Bulgular, Amerikan edebiyatının modern Türk edebiyatını üç düzeyde etkilediğini göstermektedir: estetik düzeyde modernist ve postmodern anlatı biçimlerinin yerleştirilerek yeniden üretildiği; duygulanımsal düzeyde bireycilik, yolculuk ve travma gibi duyu yapılarının melankoli ve içe kapanma etrafında yeniden yönlendirildiği; kurumsal düzeyde ise çeviri ekonomisi, akademik kuram dolaşımı ve yaynevi politikaları aracılığıyla Amerikan edebiyatının merkezî bir referans hâline geldiği tespit edilmiştir. Kısaca, çalışma, bu ilişkinin tek yönlü bir etki aktarımı değil, yerel bağlamda yeniden biçimlenen dinamik ve dönüştürücü bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: modern Türk edebiyatı, Amerikan edebiyatı, duygulanımsal rejimler, edebî alan

Abstract

This study examines the influence of American literature on modern Turkish literature by moving beyond traditional influence-similarity models and foregrounding aesthetic, affective, and institutional dimensions of literary interaction. It argues that American literature has shaped not only narrative techniques and themes but also subject formations, affective structures, spatial imaginaries, and the institutional organization of the Turkish literary field. Adopting a qualitative comparative literature methodology, the study prioritizes historical, aesthetic, and sociological transformations within literary fields rather than tracing direct intertextual influences. The analysis draws on a representative selection of American and Turkish literary texts and is informed by Pierre Bourdieu's theory of the literary field, Raymond Williams's concept of structures of feeling, Franco Moretti's world literature framework, and Sara Ahmed's theory of affective orientations.

The findings indicate that American literature has influenced modern Turkish literature at three interrelated levels. At the aesthetic level, modernist and postmodern narrative forms have been localized and reconfigured. At the affective level, emotions such as individualism, mobility, and trauma have been reoriented around themes of melancholy, introspection, and return. At the institutional level, translation economies, the circulation of literary theory, and publishing practices have positioned American literature as a central reference point in the Turkish literary field. The study concludes that this relationship constitutes not a unidirectional transfer of influence but a dynamic and transformative process in which American literature contributes to the emergence of locally rearticulated narrative and affective regimes.

Keywords: modern Turkish literature, American literature, affective regimes, literary field

GİRİŞ

Türk edebiyatı, modernleşme sürecinden bu yana uluslararası etkileşimlerini, çoğunlukla Avrupa merkezli bir çerçeve üzerinden kavramsallaştırmış (Tanpınar 1949; Parla, 1990; Moran, 1983, 1987, 1990) özellikle Fransız simgeciliği, Rus gerçekçiliği ve Alman romantizmi ile kurulan ilişkiler hem akademik hem estetik çözümlemelerde uzun süre belirleyici olmuştur (Okay, 2005; Enginün, 2001; Ülken, 1966; Tanpınar, 1977). Bu yerleşik bakış açısı, Amerikan edebiyatını çoğunlukla görünmezleştirmiş; Amerika'nın kültürel ürünleri ya "gecikmiş bir keşif" olarak ya da "popüler" ve "ticari" kategorisine indirgenerek edebî ciddiyet alanının dışında konumlandırılmıştır (Aytaç, 1997; Seyhan, 2001; Huyssen, 1986; Jameson, 1991; Ahıska, 2010). Oysa yirminci yüzyılın ortalarından itibaren dünya edebiyatı sistemi, ekonomik, politik ve kültürel güç ilişkilerinin yeniden yapılanmasıyla birlikte köklü bir dönüşüm geçirmiş; bu dönüşümün sonucunda Amerikan edebiyatı, Moretti'nin merkez-çevre modelinde "çevre"den "estetik merkez" konumuna doğru yükselmiştir (Moretti, 2000). Bu yükseliş, yalnızca yeni anlatı biçimlerinin dolaşıma girmesiyle değil; aynı zamanda Amerikan üniversitelerinin, çeviri politikalarının, kültürel diplomasi stratejilerinin ve eleştirel kuram üretim merkezlerinin küresel ölçekte belirleyici hâle gelmesiyle mümkün olmuştur.

Amerikan edebiyatının modern Türk edebiyatı üzerindeki etkisi, bu nedenle, yalnızca tematik yakınlıklar ya da benzer karakter tipleri üzerinden açıklanamayacak kadar çok katmanlıdır. Bu makale, iki edebiyat arasındaki ilişkiyi, "hangi Türk yazarı hangi Amerikalı yazarın etkisindedir?" türünde birebir eşleştirmelere dayalı indirgemeci bir anlayışla ele almak yerine, edebî alanların nasıl karşılıklı olarak yapılandığını, duyguların ve estetik formların nasıl dolaşıma girdiğini ve her iki edebî sistemin kurumsal yapılanmalarının bu dolaşım süreçlerini nasıl çerçevelediğini inceleyen, daha geniş bir kavramsal alana yerleştirir. Böylelikle etki, bir yönlü bir akış olarak değil; duygulanımsal dönüşümler, estetik yeniden biçimlenişler, mekânsal

tahayyüllerdeki kırılmalar ve kurumsal yapıların yeniden düzenlenmesiyle şekillenen çok yönlü bir süreç olarak kavranır.

Çalışmanın temel savı, Amerikan edebiyatının, modern Türk edebiyatını yalnızca biçimsel teknikler düzeyinde değil; duygulanımsal, mekânsal, estetik ve kurumsal örgütlenme düzeylerinde dönüştürmüş olduğudur. Bu dönüşüm, farklı kuramsal gelenekler tarafından açıklığa kavuşturulabilecek, çok katmanlı bir temas alanı yaratmıştır. Pierre Bourdieu'nun "edebî alan" kuramı, Raymond Williams'ın "duygu yapıları", Franco Moretti'nin "dünya edebiyatı sistemleri" yaklaşımı ve Sara Ahmed'in "duygulanımsal yönelim" teorisi, bu makalenin incelediği estetik ve kurumsal ilişkilerin ardındaki dinamikleri görünür kılmaya olanak sağlar. Bu kuramsal araçlar, yalnızca Amerikan edebiyatının Türkçe metinlerdeki izlerini teşhis etmeyi değil; bu izlerin duygusal, sosyolojik ve kültürel bağlamlarda nasıl dönüştüğünü okumayı mümkün kılar.

Bu bağlamda Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki etkisi üç ana eksenle ele alınacaktır:

1. Estetik dönüşüm: Amerikan modernizmi, güneyli gotiği, *beat* edebiyatı, minimalist anlatı ve postmodern romanın yapısal oyunları; Türk edebiyatında yalnızca taklit edilen biçimler olarak değil; yerelleştirilerek yeniden kurulan estetik stratejiler olarak belirir. Hemingway'in minimalizminden Faulkner'in çok sesliliğine, Salinger'in gençlik melankolisinden Pynchon ve DeLillo'nun yapı sökümcü anlatılarına kadar uzanan geniş bir Amerikan estetik repertuarı, Türk romanında yeni biçimsel imkânlar yaratmıştır.

2. Duygulanımsal dönüşüm: Amerikan edebiyatına özgü bireycilik, yolculuk miti, sınır ethosu, sessizlik estetiği ve travma anlatıları Türk edebiyatına geçtiğinde, Ahmed'in belirttiği gibi, yeni "duygulanımsal yönelimlere" dönüşür. Amerikan romanında özgürlüğün metaforu olan yolculuk, Türk romanında kaçınılmaz geri dönüşün melankolik döngüsüne; Amerikan sınırının genişleyen mekânı, Türk taşrasının sıkışan mekânsal tahayyülüne evrilir. Bu dönüşüm, duyguların ulusal bağlamlarda yeniden kurulduğunu gösterir.

3. Kurumsal-dolaşımsal dönüşüm: Amerikan edebiyatının etkisi yalnızca metinsel düzeyde görünür değildir; çeviri piyasasının yönelimlerinde, yayınevlerinin editoryal politikalarında, edebiyat ödüllерinin estetik tercihlerinde ve Türk üniversitelerinde kullanılan kuramsal kaynaklarda da kendini hissettirir. Böylece Amerikan edebiyatı, Türk edebiyatında yalnızca bir estetik model değil, aynı zamanda bir kurumsal referans çerçevesi hâline gelir.

Bu makale, yukarıdaki üç eksenle birbirinden bağımsız değil, birbirini karşılıklı olarak yapılandıran süreçler olarak ele almaktadır. Amerikan edebiyatı ile modern

Türk edebiyatı arasındaki ilişki, bu yüzden yüzeydeki benzerliklerin çok ötesinde, iki edebî alan arasında kurulan görünmez köprüler aracılığıyla anlaşılabilir. Bu köprüler, kimi zaman doğrudan çeviriyle, kimi zaman dolaylı alımlamayla, kimi zaman da duygusal yakınlıkların yarattığı sezgisel estetik akrabalıklarla şekillenir.

Metodolojik açıdan ise bu çalışma, niteliksel karşılaştırmalı edebiyat yöntemiyle yürütülmüş; metinler arası birebir etki arayışından ziyade, edebî alanların duygulanımsal, estetik ve kurumsal dönüşümlerini analiz eden sosyolojik bir okuma benimsemiştir. İnceleme, seçilmiş Amerikan ve Türk edebiyatı metinleri üzerinden temsili örnekleme yoluyla gerçekleştirilmiş; yukarıda adı geçen kuramcılarının belirtilen teorileri, analitik çerçeve olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak bu giriş bölümü, makalenin izleyen sayfalarında detaylandırılacak olan estetik, duygulanımsal ve kurumsal dönüşüm hatlarına teorik bir zemin hazırlamayı amaçlamaktadır. Böylece makale, Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki görünürlüğü yeniden düşünmekle kalmayacak; aynı zamanda edebiyat sosyolojisi gözlüğü ile modern Türk edebiyatının kendini konumlandırma biçimlerini, küresel edebiyat sistemindeki yeni merkez-çevre ilişkileri bağlamında yeniden tartışmaya açacaktır.

Dünya Edebiyatında Amerikan Yükselişi: Merkezin Kuruluşu

Amerikan edebiyatının dünya edebiyatı sistemi içindeki konumu, on dokuzuncu yüzyıl sonuna dek esasen “çevresel” bir nitelik taşımıştır (Moretti, 2000; Casanova, 2004). Paris, Londra, Berlin ve Moskova gibi Avrupa’nın klasik merkezleri estetik üretimi belirleyen kültürel odaklar olarak görülürken, Amerikan edebiyatı uluslararası ölçekte henüz kurumsal ya da estetik bir belirleyicilik iddiası taşımıyordu (Casanova, 2004; McGann, 2014). Bu durum yalnızca kültürel bir hiyerarşinin sonucu değil; aynı zamanda uluslararası yayımlama ağlarının, çeviri hareketlerinin ve akademik kurumların, Avrupa merkezli yapısından kaynaklanan sistemsiz bir konumlanmadı (Moretti, 2013; Venuti, 1995; Bourdieu, 1996). Ne var ki yirminci yüzyıl boyunca gerçekleşen politik, ekonomik ve kültürel dönüşümler, Amerikan edebiyatını dünya edebiyatı içinde giderek daha güçlü bir merkeze doğru itmiş (Moretti, 2013; Jameson, 1991; Damrosch, 2003; Tieghem, 2017; Rousseau ve Pichois, 2022); bu merkezleşme, modern Türk edebiyatının gelişim seyrini de doğrudan etkileyen bir estetik ve kurumsal yeniden yapılanma yaratmıştır (Azade 2001; Aytaç, 1997).

Bu yükselişi anlamamanın en önemli araçlarından biri Franco Moretti’nin dünya edebiyatı analizlerinde geliştirdiği “uzaktan okuma” ve “edebî dalgalar” kavramlarıdır. Moretti, dünya edebiyatındaki biçimlerin, coğrafyalar arası dolaşımını haritalandırırken, 1920-2000 arasında en hızlı ve en geniş ölçekte yayılan estetik modellerin büyük bölümünün, Amerika kaynaklı olduğunu göstermiştir. Modernist

kırılmanın Amerikan varyantı, Güney gotiğinin mekânsal duyarlılığı, kuşağının spontane ritmi, Afrikalı Amerikalı edebiyatın travma ve kimlik politikaları, minimalist anlatının yalınlık estetiği ve postmodern romanın yapısal oyunları gibi hususların hepsi, yirminci yüzyılda dünya edebiyatının yönünü belirleyen güçlü estetik dalgalar hâline gelmiştir (Moretti, 2000; 2005). Bu nedenle Amerikan edebiyatının yükselişi yalnızca “ulusal edebiyatlar arası etkileşim” biçiminde değil, küresel edebiyat sisteminin merkez yapılarının yeniden biçimlenmesi olarak okunmalıdır.

Bu estetik yükseliş, kültürel ve kurumsal alanlarda gerçekleşen daha geniş kapsamlı bir dönüşümün parçasıdır. Amerikan üniversiteleri, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra, edebiyat araştırmalarında metodolojik yeniliklerin ve kuramsal yaklaşımların üretildiği merkezi kurumlar hâline gelmiştir. Yeni Eleştiri’nin, Amerikan modernizmi üzerine yapılan derinlemesine analizlerin, Afrikalı Amerikalı çalışmalarının ve postmodern kuramın bu kurumlarda oluşup küresel akademiye yayılması, yalnızca Amerikan edebiyatının yorumlanma biçimlerini değil; diğer ulusal edebiyatların kendi konularını düşünme biçimlerini de dönüştürmüştür. Türkiye’deki üniversitelerde 1980 sonrası akademik yönelimlerin büyük bölümünün Amerikan edebiyatı kaynaklı kuramlara dayanması, bu kurumsal dönüşümün yerel yansımasıdır.

Aynı dönemde, Amerikan kültürel diplomasisi, çeviri politikalarının biçimlenmesinde belirleyici bir güç hâline gelmiştir. Soğuk Savaş yıllarında yürütülen kültürel stratejiler, Amerikan romanlarının uluslararası piyasalarda görünürlük kazanmasını sağlamış; çeviri ağları üzerinden yayılan bu metinler hem okuma alışkanlıklarını hem de edebî beğeni rejimlerini yeniden düzenlemiştir. Bu süreçte Amerikan romanı yalnızca bir kültürel ürün değil; dünya edebiyatı sisteminin dolaşım ağlarını yönlendiren bir estetik-diplomatik aktör olarak işlev görmüştür. Türkçeye yapılan Amerikan edebiyatı çevirilerindeki artış ve bu çevirilerin yayınevlerinin estetik yönelimlerini biçimlendirmesi, söz konusu dönüşümün Türkiye bağlamındaki izdüşümlerinden biridir.

Amerikan edebiyatının merkezî bir pozisyon kazanmasını sağlayan bir diğer unsur, eleştirel kuram üretiminin Amerika’da yoğunlaşmasıdır. Yapısalcılık sonrası kuramsal tartışmaların, kültürel çalışmaların, postkolonyal teorinin, feminist edebiyat eleştirisinin ve postmodern estetik tartışmalarının Amerikan akademisinde kurumsallaşması, Amerikan edebiyatını yalnızca estetik değil, kavramsal bir merkez hâline getirmiştir. Bu durum, diğer ulusal edebiyat alanlarının hem teorik referanslarını hem de kendi kendilerini okumak için kullandıkları metodolojik araçları dönüştürmüştür. Modern Türk edebiyatı araştırmalarında Amerikan kuramlarının ağırlığı, bu küresel teorik merkezîleşmenin doğrudan bir yansımasıdır.

Dolayısıyla Amerikan edebiyatının Türk edebiyatına etkisini anlamak, yalnızca iki edebiyat arasındaki tematik ya da biçimsel ilişkilerle sınırlı değildir; daha geniş ölçekte, dünya edebiyatı sisteminin güç dağılımını, estetik merkezlerin tarihsel olarak nasıl kurulduğunu ve ulusal edebiyatların bu yeni merkezlere göre nasıl yeniden konumlandığını kavramayı gerektirir. Bugün Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki izleri, doğrudan etkilenmeler kadar, çeviri politikalarından akademik yönelimlere, estetik beklentilerden duygulanımsal rejimlere kadar uzanan kurumsal ve kültürel yapıların yeniden şekillenmesinde de görülmektedir. Bu nedenle Amerikan edebiyatının yükselişi, modern Türk edebiyatının dönüşümünü anlamak için kaçınılmaz bir tarihsel ve kuramsal arka plan sunmaktadır.

1940-1980 Arası Türk Edebiyatında “Modernist Sızıntı”

Amerikan modernizminin Türk edebiyatına etkisi, doğrudan ve ani bir kırılmayla değil; daha çok yavaş, kesintili ve çoğu zaman fark edilmeden gerçekleşen bir kültürel ve estetik sızma biçiminde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Türk edebiyatı, modernleşmenin bireyde yarattığı parçalanmayı, kent yaşamının sunduğu yeni deneyimleri ve taşra ile şehir arasındaki gerilimli ilişkiyi anlamlandırmaya çalışırken, Amerikan modernizminin duyarlılıklarıyla dolaylı bir temas içine girmiştir. Bu temas, Fransız ya da Rus edebiyatıyla geçmişte kurulan doğrudan etkileşimlerden farklı olarak, daha çok duygulanımsal akrabalıklar, ritmik benzerlikler ve karakter oluşumlarında sezgisel yakınlıklar üzerinden işleyen bir estetik alışveriş doğurmuştur. Bu nedenle 1940-1980 arası dönem, Amerikan modernizminin Türk edebiyatındaki “sessiz evresi” olarak değerlendirilebilir. Amerikan modernizminin bu dönemdeki “sessiz” sızıntısı, aslında 1940’lı yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Tercüme Bürosu’nun kurumsal hamleleriyle meşruiyet zemini bulmuştur. Her ne kadar Büronun önceliği klasik Avrupa edebiyatı olsa da Hasan Âli Yücel ve Nurullah Ataç gibi figürlerin yönlendirmesiyle Mark Twain, Herman Melville ve Walt Whitman gibi Amerikan edebiyatının kurucu isimleri Türkçeye kazandırılmıştır (Ünlü, 2012). Bu kurumsal ilgi, Amerikan edebiyatını “popüler/ticari” ya da “edebî ciddiyet dışı” gören yerleşik algıyı kırmaya başlamış; çeviri faaliyetleri aracılığıyla Amerikan anlatı formlarının Türk yazarlarının zihinsel haritasına girmesine ön ayak olmuştur. Dolayısıyla 1940-1980 arası dönemdeki estetik etkilenme, yalnızca bireysel keşiflerin değil, aynı zamanda devletin kültür politikalarıyla şekillenen bu “klasikleştirme” sürecinin bir sonucudur.

Bu modernist sızıntının en görünür hâle geldiği ilk hat, Ernest Hemingway’in temsil ettiği minimalizm, duygusal geri çekilme ve yalın anlatım estetiğidir. Hemingway’in *Güneş de Doğar* (1926), *Bizim Zamanımızda* (1925) ve *Kadınsız Adamlar* (1927) gibi eserlerinde görülen kısa, kesik, yüzeyde dingin fakat derinde yoğun bir duygulanım barındıran cümleleri, Türk edebiyatında özellikle içe dönük erkek karakterlerin belirlediği roman ve öykülerde yankı bulmuştur. Örneğin, Yusuf

Atılğan'ın *Aylak Adam* (1959) romanındaki C. karakterinin sessiz ve içe kapalı psikolojisi, Ernest Hemingway'in "buzdağı kuramı"yla (1932) ilişkilendirilen, duygunun yüzeyde görünmez kılındığı; asıl yoğunluğun bastırılmışlıkta biriktiği anlatım rejimiyle belirgin bir akrabalık taşır. Onat Kutlar'ın, özellikle *İshak* (1959) adlı kitabında belirginleşen, sinematografik kesmeler ve ani sahne geçişleriyle ilerleyen anlatı dili; anlamı doğrudan dile getirmekten kaçınan, boşluklar ve suskunluklar üzerinden işleyen bir estetik kurar. Benzer biçimde Sait Faik Abasıyanık'ın geç dönem öykülerinde, özellikle *Son Kuşlar* (1952) ve *Alemdağ'da Var Bir Yılan* (1954), kırılğan, içe dönük ve çoğu zaman sessizlikle tanımlanan erkek figürleri aracılığıyla benzer bir minimal duyarlılık ortaya çıkar. Bu bağlamda Ernest Hemingway etkisi, Türk edebiyatına yalnızca biçimsel bir "sadelik" ithal etmekten ziyade, duygusal yoğunluğu doğrudan ifade yerine eksiltme, bastırma ve suskunluk yoluyla kuran bir estetik yönelim kazandırmıştır. Bu estetik hattın geç dönem bir devamı olarak Barış Bıçakçı'nın *Herkes Herkesle Dostmuş Gibi* (2000), *Bizim Büyük Çaresizliğimiz* (2004) ve *Aramızdaki En Kısa Mesafe* (2008) adlı eserleri, modern Türk minimalizminin gündelik hayat, içsel kırılğanlık ve duygusal ekonomi ekseninde nasıl yeniden üretildiğini gösterir. Böylece Amerikan modernizmi, Türkiye bağlamında doğrudan taklit edilen bir model olmaktan ziyade, yerelleşerek ve yeni bir duyarlılık alanı yaratarak yeniden anlam kazanır.

Modernist sızıntının ikinci önemli hattı, William Faulkner'ın özellikle *Ses ve Öfke* (1929), *Döşegimde Ölürlen* (1930) ve *Absalom, Absalom!* (1936) gibi eserlerinde belirginleşen; çok sesliliğe dayalı anlatı yapısı, kırık ve döngüsel zaman kurgusu ile Amerikan taşrasını yalnızca bir arka plan değil, tarihsel bellek, travma ve varoluşsal sıkışmışlıkla yüklü ontolojik bir alan olarak kuran estetik yaklaşımıdır. Faulkner'ın güney gotiği, Türkiye'de uzun süre "yerli" kabul edilen taşra anlatısını derinden dönüştürmüş; taşra mekânı yalnızca bir arka plan olmaktan çıkıp karakterlerin kaderini belirleyen, kolektif hafızanın yüklendiği ve zamanın doğrusal olarak akmadığı kapalı bir evren hâline gelmiştir. Yaşar Kemal'in epik anlatılarında, özellikle *İnce Memed* (1955), *Yer Demir Gök Bakır* (1963) ve *Ölmez Otu* (1968) gibi eserlerde, William Faulkner'ın çok sesli anlatı yapısının yerleştirilmiş bir biçimde yeniden kurulduğu görülür; köy ve kasabanın kolektif bilinci, tıpkı Faulkner'ın güneyli topluluklarında olduğu gibi anlatının omurgasını oluşturur. Latife Tekin'in, *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) ve *Berci Kristin Çöp Masalları* (1984) adlı romanlarında belirginleşen, büyülü gerçekçiliğe yakınlaşan taşra tahayyülü; Faulkner'ın mekânı yalnızca fiziksel bir zemin değil, anlatının şiirsel ve duygusal taşıyıcısı olarak kuran estetiğiyle yeni bir duygu aralığı bulur. Hasan Ali Toptaş'ın *Bin Hüzünlü Haz* (1999), *Gölgesizler* (1995) ve *Heba* (2013) adlı romanlarında ise zamanın parçalanması, anlatıcıların çoğalması ve mekânın kapalı bir habitus olarak örgütlenmesi, Faulkner estetiğinin Türk edebiyatındaki en belirgin ve süreklilik gösteren karşılıklarından

birini oluşturur. Böylece Faulkner'in etkisi, yalnızca anlatı tekniklerine yansımakla kalmamış; Türk edebiyatında taşranın epistemolojik statüsünü, yani taşranın nasıl düşünüldüğünü ve nasıl anlatıldığını kökten dönüştüren bir estetik yönelim yaratmıştır.

Bu dönemin üçüncü estetik hattı, J. D. Salinger'in gençlik merkezli varoluşsal iç sıkıntısı estetiğidir. Salinger'in *Çavdar Tarlasında Çocuklar* (1951) ile dünya edebiyatına kazandırdığı; gecikmiş yetişkinlik, kendini gerçekleştirilememesi, yabancılaşma ve modern kent tarafından kuşatılmışlık duygusu, Türk edebiyatında özellikle 1950-1970 arası gençlik anlatılarında dikkat çekici bir yankı bulmuştur. Ferit Edgü'nün *Kaçkınlık* (1959) ve *Kimse* (1961) gibi eserlerinde karşımıza çıkan içe dönük, yönsüz ve arayış hâlindeki genç karakterler, modern hayatın hızına ve anlam rejimine uyum sağlayamayan kırılmalı öznelikler sunar. Benzer biçimde, Erdal Öz'ün *Yaralı* (1964) adlı romanında ve Demir Özlü'nün *Bunaltı* (1958) ile *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları* (1979) gibi kent merkezli anlatılarında beliren genç erkek figürleri, Salinger'in Holden Caulfield'ıyla doğrudan bir özdeşlik kurmasalar da benzer bir duygulanımsal iklimden beslenir. Bu figürlerde Salinger'in estetize ettiği iç sıkıntısı, Türkiye bağlamında daha melankolik, daha toplumsal ve daha sessiz bir biçim olarak yeniden üretilir.

Bu üç hattı bir arada düşündüğümüzde ortaya çıkan tablo, Amerikan modernizminin Türk edebiyatına "paket hâlinde" ithal edilmediğini, aksine duygulanım parçaları, biçimsel sezgiler ve mekânsal duyarlılıklar hâlinde sızdığını gösterir. Bu sızıntı, Bourdieu'nun edebî alan kuramının öngördüğü gibi, Türk edebiyatının kendi tarihsel gerilimleri ve yönelimleriyle birleşerek tamamen yerleşmiş, özgün bir modernist estetik üretmiştir. Dolayısıyla 1940-1980 arası dönem, Amerikan modernizminin Türkiye'de görünür görünmez bir dolaşıma girdiği; biçimsel ve duygusal katmanlarda derin, kalıcı ve çoğu zaman adı anılmadan işleyen bir dönüşüm yarattığı bir evre olarak değerlendirilmelidir.

1980 Sonrası "Postmodern Köprü": Anlatı Oyunları ve Kimlik Kırılmaları

1980 sonrası Türk romanında Amerikan edebiyatının etkisi, önceki dönemlerdeki sessiz temaslardan farklı olarak artık açık, belirgin ve biçimsel düzeyde görünür hâle gelmiştir. Dünya edebiyatı sisteminde Amerikan postmodernizminin merkezileşmesiyle birlikte (Moretti, 2000; Casanova, 2004; Jameson, 1991; McHale, 1987), Türk romancılarının anlatı tekniklerinde, kimlik kurgularında ve metnin gerçeklikle ilişkisini ele alış biçimlerinde yeni bir estetik yönelim ortaya çıkar. Bu dönem, Türk romanının yalnızca içerik düzeyinde değil, aynı zamanda yapısal ve kuramsal düzeyde de Amerikan edebiyatıyla yoğun bir etkileşime girdiği bir eşik niteliği taşır. Anlatının yapı sökümcü biçimde parçalanması, kimliğin sabitlikten çıkarılması, metinler arasılığın bir oyun stratejisine dönüşmesi ve gerçeğin simülatif

biçimde sorgulanması gibi teknikler, Türk romancılarının yirminci yüzyıl sonundaki estetik yönelimlerinin temelini oluşturur.

Bu postmodern köprünün ilk ayağını, Thomas Pynchon'ın *V.* (1963), *The Crying of Lot 49* (1966) ve *Gravity's Rainbow* (1973) gibi romanlarında belirginleşen yapısal kırılma, parodi ve yoğun metinlerarasılık estetiği ile Don DeLillo'nun *White Noise* (1985) ve *Libra* (1988) adlı eserlerinde merkezî hâle gelen simülasyon, medya gerçekliği ve parçalanmış özne temsilleri oluşturur. Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* (1990), *Yeni Hayat* (1994) ve *Kar* (2002) romanlarında bu etkinin izleri belirgin bir şekilde görülür. Bu romanlarda anlatıcı süreklilik arz eden bir özne olmaktan çıkar; kimlikler çözülür, benimsenir, taklit edilir ve yeniden kurulur. Gerçeklik, romanın ilerleyişi boyunca sabit bir zemin olmaktan ziyade sürekli kayganlaşan bir simülasyon hâline gelir. Pamuk'un özellikle *Kara Kitap*'ta başvurduğu yoğun metinler arasılık, oyunsu kurgu stratejileri ve anlatıcının kimlik dönüşümleri, Pynchon ve DeLillo'nun romanlarında görülen postmodern mantığın Türk edebiyatındaki yerleşmiş bir uyarlamasını temsil eder. Bu estetik yönelim, yalnızca biçimsel bir yenilik olarak değil, Türk romanında kimliğin toplumsal, kültürel ve politik bağlamlar içinde yeniden sorgulanmasına imkân tanıyan bir düşünme biçimi olarak da işlev görür. Benzer biçimde İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* (1995), *Kitab-ül Hiyel* (1996) ve *Efrasiyab'ın Hikâyeleri* (1998) adlı romanlarında görülen yapısal oyunlar; tarihsel anlatıyı kapalı ve kendi kurallarını üreten bir kurgu laboratuvarına dönüştüren, gerçek ile kurmacayı sürekli yer değiştiren iki geçiş katman hâlinde kurgulayan bir anlatı anlayışına dayanır. Bu yönüyle Anar'ın metinleri, tarihsel bilginin parodi, metinler arasılık ve anlatısal oyun yoluyla istikrarsızlaştırıldığı; hakikat iddiasının sürekli askıya alındığı Amerikan postmodernizmiyle, özellikle Thomas Pynchon ve Don DeLillo hattıyla, akraba bir estetik taşır.

1980 sonrası etkilenmenin ikinci ayağı, Paul Auster'ın *New York Üçlemesi* (1985–1986) ile temsil edilen, kentte kaybolan özne temasının Türk romanındaki dönüşümüdür. Auster'ın romanlarında kent, bireyin giderek silindiği, kimliğinin parçalandığı ve modern hayatın rastlantısallığı içinde çözüldüğü bir mekân olarak kurulur. Bu duyarlılık, Türkçede özellikle İstanbul merkezli anlatılarda belirgin bir karşılık bulur. Aslı Erdoğan'ın *Kabuk Adam* (1994), *Kırmızı Pelerinli Kent* (1998) ve *Hayatın Sessizliğinde* (2005) adlı eserlerinde kent, bedensel kırılma, yalnızlık ve dışlanmışlıkla örülmüş bir varoluş mekânına dönüşür; özne, tıpkı Auster'ın karakterleri gibi, şehrin sokaklarında dolaştıkça kendine yabancılaşır. Benzer biçimde Barış Bıçakçı'nın *Herkes Herkesle Dostmuş Gibi* (2000) ve *Bizim Büyük Çaresizliğimiz* (2004) adlı romanlarında, kent içinde konumlanan erkek özneler; sessiz, içe kapanık ve duygulanımsal olarak kırılma bir varoluş sergiler. Yekta Kopan'ın *Bir de Baktım Yoksun* (2009) ve *Aşk Mutfağından Yalnızlık Tarifleri* (2011) gibi eserlerinde ise modern erkek tipleri, kimlik parçalanması ve kentle kurulan mesafeli ilişki üzerinden

Auster estetiğiyle temas eden bir modern yalnızlık üretir. Böylece Amerikan şehir yalnızlığı, Türk romanında “İstanbul’un melankolik yalnızlığı” olarak yeniden biçimlenir; yerel sosyo-kültürel bağlamla birleşerek yeni bir duygulanımsal rejime dönüşür.

Bu dönemde Amerikan etkisinin üçüncü hattını, *beat* edebiyatının temsil ettiği kaçış, yol, arayış ve özgürleşme temaları oluşturur; ancak bu etkilenme Türkiye bağlamında çoğu zaman özgün dinamiğini yitirerek melankolik ve içe kapanık bir dönüşüme uğrar. Jack Kerouac’ın *On the Road* (1957) romanında özgürlüğe açılan bir imkân olarak kurulan yolculuk, Türk edebiyatına taşındığında, umut vadeden bir açılım olmaktan ziyade, çoğu zaman sürekli geri dönüşle sonuçlanan, kapanık ve içsel bir hareket biçimi kazanır. Bu dönüşümün en belirgin örneklerinden biri, Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar* (1971–1972) romanında görülen ve sürekli ertelenen arayış motifidir; burada yol, fiziksel bir kaçıştan çok, modern bireyin kendine doğru yola çıkarken aynı anda kendinden uzaklaştığı bir içsel dağılma sürecini temsil eder. Benzer biçimde Murathan Mungan’ın *Cenk Hikâyeleri* (1986) ve *Yüksek Topuklar* (1992) gibi metinlerinde yolculuk, coğrafi bir hareketten ziyade, ruh hâllerinin, kimlik kırılmalarının ve aidiyet sorunlarının değişken katmanlarında gerçekleşir. Nazlı Eray’ın *Arzu Sapağında İnecek Var* (1989) ve *Geceyi Gündüzü* (1996) gibi romanlarında ise yol, bilinç akışına dayalı dolaşmalar aracılığıyla gerçek ile düş arasında gidip gelen varoluşsal bir ritme dönüşür. Böylece *beat* edebiyatının dinamizmi, Türk edebiyatı bağlamında özgürleşmeden çok geri dönmeye mahkûm bir dolaşım, sürekli kendine çarpan bir arayış ve varoluşsal bir sıkışma üretir. Bu dönüşüm, Sara Ahmed’in “duygulanımsal yönelimin yeniden düzenlenmesi” kavramıyla açıklanabilir. Aynı estetik duyarlılık, farklı bir duygusal coğrafyaya yöneldiğinde anlamını yitirmez; ancak melankolik ve ironik bir içe dönüklük biçiminde yeniden yorumlanır. *Beat* edebiyatının özgürleştirici yolculuk estetiği, Türk romanında bu nedenle çoğu zaman umut değil, gecikme ve geri dönüş duygusu üretir. Böylece, 1980 sonrasında Türk romanı, Amerikan postmodernizminin teknik ve duygusal repertuarını yalnızca alımlamakla kalmamış, onu kendi tarihsel, kültürel ve politik bağlamı içerisinde yeniden kurarak özgün bir anlatı formuna dönüştürmüştür. Postmodern köprü, biçimsel yeniliklerin ötesinde, Türk romanındaki kimlik kırılmalarını, anlatı sürekliliğinin sorgulanmasını ve gerçekliğin yapısal bir kurgu olarak yeniden düşünülmesini mümkün kılan bir estetik ve düşünsel alan açmıştır.

Duygular Sosyolojisi Açısından Amerikan Duygulanımlarının Türkçedeki Yankıları

Amerikan edebiyatının modern Türk edebiyatı üzerindeki etkisi çoğu zaman biçimsel yenilikler, anlatı teknikleri veya karakter tipleri üzerinden tartışılrsa da bu ilişkinin asıl belirleyici alanı duyguların dolaşımıdır. Edebî metinler, yalnızca estetik

biçimler değil, aynı zamanda belirli duygulanımsal rejimlerin taşıyıcılarıdır; bu rejimler, bir kültürel bağlamdan diğerine aktarıldıklarında aynı duygu hâllerini yeniden üretmez, aksine yeniden biçimlenir, yön değiştirir ve yerleşir. Bu durum, Raymond Williams'ın "duygu yapıları" kavramının öngördüğü gibi, duyguların toplumsal bağlam içinde tarihsel olarak kurulduğunu; Sara Ahmed'in "duygulanımsal yönelim" teorisinin vurguladığı biçimiyle, duyguların nesnelere ve mekânlara farklı biçimlerde yöneldiğini gösterir. Amerikan edebiyatı bu bağlamda Türkçeye yalnızca imgeler, temalar veya anlatım biçimleri taşımamış, aynı zamanda duygulanımsal yönelimler aktarmıştır. Ne var ki bu duygulanımlar, Türk kültürel bağlamında yeniden kurularak bambaşka anlamlara kavuşmuştur.

Bu dönüşümün ilk izi, Amerikan romanında merkezî bir konumda bulunan bireycilik duygusunun, Türk edebiyatındaki içe kapanma hâline evrilmesinde görünür. Amerikan modernizmi bireyi özgürleşen, toplumsal baskılardan sıyrılan ve kendi öznel hakikatini arayan bir figür olarak kurar. Buna karşılık, Türk romanındaki modern özne, çoğunlukla özgürleşmekten ziyade kendine kapanan, yalnızlaşan, toplumsal ve kültürel sınırlarla çevrelenen bir karaktere dönüşür. Aynı estetik model, farklı toplumsal yapılarda farklı duygusal yönelimler üretir. Bireyin özgürleşmesi, Amerikan anlatılarında dinamizm, hareketlilik ve kendini gerçekleştirme vaadi taşırken; Türk anlatılarında bireyin modernleşme sürecindeki yalnızlaşmasıyla birleşerek melankolik ve içsel bir sessizliğe bürünür. Bu fark, duyguların kültürler arası dolaşımında birebir çevrilemeyeceğini, aksine, içinde buldukları toplumsal habitus tarafından yeniden biçimlendirildiğini gösterir.

İkinci dönüşüm hattı, Amerikan edebiyatında sıklıkla özgürleşmenin, bağımsızlaşmanın ve bireysel keşfin metaforu olarak karşımıza çıkan kaçış ve yol duygusunun Türk edebiyatında kaçınılmaz geri dönüşün yazgısına dönüşmesidir. Kerouac'tan Steinbeck'e uzanan Amerikan anlatılarında yol, bireyin kendini bulduğu, toplumsal normlardan uzaklaştığı, hareketle özgürleştiği bir deneyimdir. Oysa Türk romanında yol, özgürlüğe açılan bir kapı olmaktan çok, bireyin kendi içsel sınırlarına, toplumsal yüklerine ya da geçmişin ağırlığına doğru döndüğü bir döngüsellik üretir. Yolculuk, Amerikan edebiyatında mekânsal açılımı temsil ederken, Türk romanında varoluşsal kapanmayı ve geri dönmeye mahkûm bir hareketi ifade eder. Böylece aynı motif, farklı duygu coğrafyalarında zıt duygulanımsal yönelimler üretir.

Üçüncü dönüşüm hattı, Amerikan kültürünün temel mitlerinden biri olan sınır kavramının Türk edebiyatı bağlamında taşraya dönüşmesidir. Amerikan sınırı, sürekli genişleyen, bilinmeyene doğru açılan, hareket potansiyeli yüksek bir mekânsal enerji taşır. Bu mekân, gücünü ileriye doğru atılmaktan, sınırları aşmaktan alır. Buna karşılık Türk taşrası, genişleyen değil, sıkışan bir mekândır; hareketi teşvik eden değil, çoğu zaman sınırlayan bir alan sunar. Bu nedenle sınır kültürünün duygulanımsal yükü, yani umut, genişleme veya deneme cesareti, Türk edebiyatında yerini sıkışmışlık,

kader ve kısıtlanmış hareket alanı gibi duygulara bırakır. Williams'ın duygu yapıları kavramı, bu dönüşümün nedenini açıklar. Duygular toplumsal formasyonlara gömülüdür ve aynı mekânsal motif, farklı tarihsel ve toplumsal yapılarda tamamen farklı duyulanım biçimleri üretir.

Dördüncü dönüşüm ise, Afrikalı Amerikalı edebiyatın travma, kimlik ve kolektif hafıza etrafında örgütlenen duygulanımsal yapılarının Türk romanında sessizlik, yarılma ve kimlik kırılması gibi estetik biçimlere dönüşmesidir. Toni Morrison'ın *Beloved* (1987) ve *The Bluest Eye* (1970) gibi romanlarında, James Baldwin'ın *Go Tell It on the Mountain* (1953) ve *Another Country* (1962) adlı eserlerinde ve Jesmyn Ward'ın *Salvage the Bones* (2011) ile *Sing, Unburied, Sing* (2017) romanlarında travma; tarihsel şiddet, ırksal hafıza ve kolektif kayıp deneyimleri etrafında yoğunlaşan, açık biçimde dile getirilen ve kuşaklar arası aktarılan kolektif bir hatıra alanı olarak kurgulanır. Buna karşılık Türk edebiyatında travma, çoğu zaman doğrudan anlatım yerine suskunluk, dolaylılık ve anlatsal boşluklar aracılığıyla ifade edilir; bastırılmış deneyimler, açık tanıklık yerine sessizliğin estetikleştirilmesi yoluyla metnin yapısına sızar. Hasan Ali Toptaş'ın metinlerinde travmanın dili suskunluğa; Latife Tekin'de kolektif yarılmaya; Orhan Pamuk'ta kimlik kırılmasına dönüşür. Travma, Amerikan bağlamında açıkça temsil edilen bir yara olarak belirirken; Türk bağlamında örtülü, dolaylı ve estetik olarak sessizleştirilmiş biçimlerde ortaya çıkar. Böylece aynı travmatik duygu yapısı, farklı kültürel alanlarda farklı estetik karşılıklar üretir.

Bu dönüştürücü süreçlerin tümü, duyguların kültürler arası dolaşımının düz bir aktarım değil, duygulanımsal yeniden yönelim olduğunu gösterir. Ahmed'in belirttiği gibi, duygular yeni bağlamlara taşındığında yalnızca yer değiştirmez; yön değiştirir, yeni anlamlarla yüklenir ve yeni duygusal atmosferler yaratır. Amerikan edebiyatı, Türkçeye özdeş duygularını kazandırmamış, ancak onlara yeni yönelimler açmış; böylelikle Türk romanında yerleşmiş, melezleşmiş ve özgünleşmiş duygulanım biçimlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Kurumsal ve Alansal Etkiler: Çeviri Ekonomisi, Üniversiteler ve Yayınevleri

Amerikan edebiyatının modern Türk edebiyatı üzerindeki etkisi, yalnızca estetik veya duygulanımsal düzeylerde değil, aynı zamanda edebiyat alanının yapısal örgütlenmesini belirleyen kurumsal mekanizmalar aracılığıyla da şekillenmiştir. Bu boyut çoğu zaman literatürde göz ardı edilse de etkilenmenin en belirleyici ve kalıcı biçimde gerçekleştiği alan burasıdır. Dünya edebiyatı dolaşımı, çeviri politikaları, akademik kurumların yönelimleri ve yayınevlerinin estetik tercihleri aracılığıyla düzenlenen bir kültürel ekonomi içinde işler; bu nedenle Amerikan edebiyatının Türk edebiyatı alanındaki görünürlüğü ve ağırlığı, yalnızca metinler arası temaslarla değil, bu kurumsal altyapının işleyişiyle de yakından bağlantılıdır.

Amerikan edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki kurumsal etkisinin en görünür biçimde izlenebildiği alanlardan biri çeviri ekonomisidir (Even-Zohar, 1990; Toury, 1995; Gürçağlar, 2008; Casanova, 2004; Venuti, 1995; Moretti, 2000). UNESCO Index Translationum verileri, 1950 sonrası dönemde Türkçeye yapılan edebiyat çevirilerinde İngilizce kaynaklı metinlerin, özellikle Amerikan kökenli romanların, belirgin bir ağırlık kazandığını göstermektedir (UNESCO, 2025). Bu eğilim, niceliksel bir sıralama sunmaktan ziyade, çeviri akışlarının yönelimini ve merkezleşme mantığını ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Nitekim Türkiye’de çeviri edebiyatın tarihsel gelişimini inceleyen çalışmalar da, II. Dünya Savaşı sonrasında Amerikan edebiyatının Türk edebiyatında giderek artan bir dolaşım ve prestij kazandığını; bu sürecin yayınevlerinin editoryal politikaları ve akademik kanon oluşumlarıyla eşzamanlı ilerlediğini vurgular (Gürçağlar, 2008). Bu çalışmada amaç, istatistiksel bir döküm sunmaktan ziyade, Amerikan edebiyatının çeviri yoluyla Türk edebiyatında nasıl bir estetik ve kurumsal eğilim oluşturduğunu görünür kılmaktır. Bu nedenle söz konusu ifade, sayısal kesinlikten çok, dünya edebiyatı sistemindeki merkezîleşme dinamiklerinin Türkiye bağlamındaki yapısal bir göstergesi olarak ele alınmaktadır.

Amerikan etkisinin ikinci kurumsal hattı yaygınlaşan Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümlerinin eğitim programlarından izleneceği üzere, üniversiteler ve akademik alan üzerinden görünür olur. 1980 sonrası Türkiye’de çağdaş Batı edebiyatı ve edebiyat sosyolojisi öğretiminin önemli bir kısmı, her ne kadar İngiliz Dili ve Edebiyatı kapsamında anakara edebiyatı hegemonik etkisini korusa da Amerikan modernizmi, postmodernizm, Afrikalı Amerikalı edebiyatı, Amerikan kent eleştirisi ve kültürel çalışmalar gibi Amerikan kökenli kuramsal çerçeveler üzerine kurulmuştur. Bu durum, edebî alan içinde teorik referansların ağırlık merkezini değiştirmiş; Türk yazarlarının entelektüel arka planını dolaylı biçimde şekillendirmiştir. Akademik alanın Amerikan kuramlarına yönelmesi, Bourdieu’nun ifadesiyle, edebî alanın “meşruiyet kaynakları”nı yeniden dağıtmış; Türk romanının hem biçimsel tercihlerini hem de edebiyata hangi sorunların dahil edileceğine dair karar mekanizmalarını dönüştürmüştür. Bu kuramsal merkezîleşme, Türk edebiyatının kendi modernleşme anlatısını düşünme biçimini de etkileyerek, postmodern tekniklere ve kimlik tartışmalarına yönelimi güçlendirmiştir.

Bu kurumsal dönüşümün üçüncü boyutu, yayınevleri ve ödül mekanizmaları aracılığıyla şekillenen estetik yönelimlerdir. 1980 sonrası Türkiye’de saygın ve etkili yayınevlerinin önemli bir bölümü, Amerikan romanını hem estetik hem de ticari açıdan “model metin” olarak benimsemiştir. Yayınevlerinin bu estetik yönelimi, yalnızca ticari bir tercih değil, aynı zamanda bilinçli bir “alan kurucu” stratejidir. Örneğin, Enis Batur’un yayın yönetmenliği döneminde Yapı Kredi Yayınları veya Murat Belge’nin öncülüğündeki İletişim Yayınları, Amerikan postmodernizmini ve minimalizmini Türk okuruna bir “estetik standart” olarak sunmuştur. Murat Belge’nin

özellikle William Faulkner ve James Baldwin üzerine yaptığı vurgular ile yayınevlerinin editoryal seçimleri, Amerikan anlatı tekniklerinin Türk romanı için birer “meşruiyet kaynağı” hâline gelmesini sağlamıştır (Belge, 2005; Gürbilek, 1992). 1980 sonrasında saygın yayınevlerinin kataloglarındaki çağdaş Amerikan edebiyatı oranının, Avrupa edebiyatlarını niceliksel ve niteliksel olarak dengelemeye, hatta kimi zaman geride bırakmaya başlaması, bu kurumsal hegemonyanın somut bir göstergesidir. Böylelikle Amerikan romanı, yayınevlerinin tanıtım stratejileri ve ödül mekanizmaları aracılığıyla Türk edebiyatının görünmez omurgası olarak tescillenmiştir. İletişim, Can, Yapı Kredi, Everest ve Monokl gibi yayınevlerinin yayımlama politikaları, Türk romanının biçimsel genişleme alanını dolaylı biçimde belirlemiş; özellikle postmodern anlatı tekniklerine, kimlik temelli estetik tartışmalara ve minimalizm/post minimalizm gibi Amerikan kökenli akımlara yönelimi teşvik etmiştir. Yayınevleri yalnızca metin seçimiyle değil, yazarları merkezileştiren ödül mekanizmaları ve tanıtım stratejileriyle de Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki prestijini artırmıştır. Bu anlamda yayınevleri, dünya edebiyatı sisteminde dolaşıma giren estetik formların Türkiye’de nasıl yerleştiğini ve hangi biçimlerde meşruiyet kazandığını belirleyen birer alan düzenleyicisi hâline gelmiştir.

Bu üç kurumsal hattın ortak etkisi, Amerikan edebiyatının Türk edebiyatı içinde yalnızca bir estetik referans değil, aynı zamanda bir kurumsal merkez olarak işlev kazanmasına yol açmasıdır. Çeviri ekonomisinin açıkladığı dolaşım, akademinin biçimlendirdiği kuramsal çerçeve ve yayınevlerinin güçlendirdiği estetik tercih mekanizmaları, Amerikan edebiyatını Türk edebiyatının görünmez omurgalarından biri hâline getirmiştir. Dolayısıyla Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki etkisini anlamak, yalnızca iki metin arasındaki ilişkileri analiz etmekle sınırlı değildir; aynı zamanda edebiyat alanının nasıl örgütlendiğini, hangi güç ilişkileri tarafından düzenlendiğini ve küresel kültürel dolaşımın bu alanı nasıl şekillendirdiğini de dikkate almayı gerektirir.

SONUÇ

Bu makale, Amerikan edebiyatı ile modern Türk edebiyatı arasındaki etkileşimin çoğu zaman varsayıldığı gibi yüzeysel benzerliklerle sınırlı olmadığını; aksine, çok katmanlı, tarihsel olarak gelişen ve hem estetik hem duygulanımsal hem de kurumsal düzeylerde işleyen kapsamlı bir dönüşüm alanı yarattığını ortaya koymuştur. Amerikan edebiyatı, Türk edebiyatına yalnızca yeni üslup olanakları sunan biçimsel bir model olmamış; aynı zamanda özne kurgularını, duygulanım rejimlerini, anlatı mimarilerini ve edebiyata yön veren kurumsal yapıları dönüştüren bir etki alanı oluşturmuştur. Modernizmden postmodernizme, *beat* estetiğinden minimalizme, şehir anlatısından travma merkezli kimlik politikalarına uzanan geniş bir Amerikan edebî repertuarı, Türk edebiyatında yeni anlatım biçimlerinin, yeni özne tiplerinin ve yeni estetik duyarlılıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bu etkilenmenin en çarpıcı yönü, Amerikan edebiyatının Türk edebiyatını “Amerikanlaştırmamış” olmasıdır. Aksine, Amerikan edebiyatından gelen biçimsel, tematik ve duygulanımsal öğeler, Türk edebiyatında yeniden anlam kazanmış; Türkiye’nin kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamlarında yerleşerek başka türden bir estetiğe dönüşmüştür. *Beat* edebiyatının özgürleştirici yolculuk deneyimi, Türk romanında melankolik içe dönüşün aracına; Amerikan şehir yalnızlığı İstanbul’un çok katmanlı melankolisine; postmodern oyunlu kimlik yapıları ise Türkiye’nin sosyo-politik gerilimlerini yansıtan özgün kimlik kırılmalarına dönüşmüştür. Bu durum, duyguların ve biçimlerin kültürler arası dolaşımında birebir taşınmadığını, aksine yeni bağlamlarda yeniden kurulduğunu bir kez daha göstermektedir.

Sonuç olarak Amerikan edebiyatı ile Türk edebiyatı arasındaki ilişki, basit bir etki-alımlama modelinin ötesinde, iki edebî alan arasında kurulan görünmez ama güçlü bir köprü olarak kavranmalıdır. Bu köprü, estetik stratejilerin, duygu yapılarının, kurumsal tercihlerinin ve kültürel sermaye akışının karşılıklı etkileşiminden doğan dinamik bir yapıdır. Türk edebiyatı, bu etkileşim sayesinde yalnızca yeni biçimsel olanaklar kazanmakla kalmamış; kendi modernleşme hikâyesini, özne kurgularını ve duygulanımsal coğrafyasını yeniden düşünme imkânı bulmuştur. Dolayısıyla Amerikan edebiyatının Türk edebiyatındaki etkisi, tek yönlü bir aktarım değil; iki edebiyat arasında sürekli olarak yeniden kurulan yaratıcı, çok katmanlı ve dönüştürücü bir ilişkiselliğin ürünüdür.

KAYNAKÇA

Abasıyanık, Sait Faik (1952). *Son Kuşlar*. Varlık Yayınları.

Abasıyanık, Sait Faik (1954). *Alemdağ’da Var Bir Yılan*. Varlık Yayınları.

Ahıska, Meltem (2010). *Occidentalism in Turkey: Questions of Modernity and National Identity in Turkish Radio Broadcasting*. I.B. Tauris.

Ahmed, Sara (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Atay, Oğuz (1972). *Tutunamayanlar*. Sinan Yayınları.

Auster, Paul (1985-1986). *The New York Trilogy*. City Lights Books.

Aytaç, Gürsel (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Say Yayınları.

Baldwin, James (1953). *Go Tell It on the Mountain*. Knopf.

Baldwin, James (1962). *Another Country*. Dial Press.

Belge, Murat (2005). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İletişim Yayınları.

Bıçakçı, Barış (2000). *Herkes Herkesle Dostmuş Gibi*. İletişim Yayınları.

- Bıçakçı, Barış (2004). *Bizim Büyük Çaresizliğimiz*. İletişim Yayınları.
- Bıçakçı, Barış (2008). *Aramızdaki En Kısa Mesafe*. İletişim Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (1996). *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*. (çev. S. Emanuel). Stanford University Press.
- Carver, Raymond (1981). *What We Talk About When We Talk About Love*. Knopf.
- Casanova, Pascale (2004). *The World Republic of Letters*. (çev. M. B. DeBevoise). Harvard University Press.
- Damrosch, David (2003). *What is World Literature?*. Princeton University Press.
- DeLillo, Don (1985). *White Noise*. Viking Press.
- DeLillo, Don (1988). *Libra*. Viking Press.
- Edgü, Ferit (1959). *Kaçkınlar*. Yeditepe Yayınları.
- Edgü, Ferit (1961). *Kimse*. Yeditepe Yayınları.
- Enginün, İnci (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Dergâh Yayınları.
- Eray, Nazlı (1989). *Arzu Sapağında İnecek Var*. Can Yayınları.
- Eray, Nazlı (1996). *Geceyi Gündüzü*. Can Yayınları.
- Erdoğan, Aslı (1994). *Kabuk Adam*. Metis Yayınları.
- Erdoğan, Aslı (1998). *Kırmızı Pelerinli Kent*. Metis Yayınları.
- Erdoğan, Aslı (2005). *Hayatın Sessizliğinde*. Metis Yayınları.
- Even-Zohar, Itamar (1990). "Polysystem Studies". *Poetics Today*. C. 11. S. 1.
- Faulkner, William (1929). *The Sound and the Fury*. Jonathan Cape.
- Faulkner, William (1930). *As I Lay Dying*. Jonathan Cape.
- Faulkner, William (1936). *Absalom, Absalom!*. Random House.
- Gürbilek, Nurdan (1992). *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi*. Metis Yayınları.
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir (2008). *The Politics and Poetics of Translation in Turkey, 1923-1960*. Rodopi.
- Hemingway, Ernest (1925). *In Our Time*. Boni & Liveright.
- Hemingway, Ernest (1926). *The Sun Also Rises*. Scribner.
- Hemingway, Ernest (1927). *Men Without Women*. Scribner.

- Hemingway, Ernest (1932). *Death in the Afternoon*. Scribner.
- Huyssen, Andreas (1986). *After the Great Divide: Modernism, Mass Culture, Postmodernism*. Indiana University Press.
- Jameson, Fredric (1991). *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke University Press.
- Kerouac, Jack (1957). *On the Road*. Viking Press.
- Kutlar, Onat (1959). *İshak*. A Dergisi Yayınları.
- McGann, Jerome (2014). *The New Republic of Letters*. Harvard University Press.
- McHale, Brian (1987). *Postmodernist Fiction*. Routledge.
- Moretti, Franco (2000). "Conjectures on World Literature". *New Left Review*. S. 1. s. 54-68.
- Moretti, Franco (2005). *Graphs, Maps, Trees*. Verso.
- Moretti, Franco (2013). *Distant Reading*. Verso.
- Moran, Berna (1983). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*. İletişim Yayınları.
- Moran, Berna (1987). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*. İletişim Yayınları.
- Moran, Berna (1990). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III*. İletişim Yayınları.
- Morrison, Toni (1970). *The Bluest Eye*. Holt, Rinehart & Winston.
- Morrison, Toni (1987). *Beloved*. Knopf.
- Mungan, Murathan (1986). *Cenk Hikâyeleri*. Metis Yayınları.
- Mungan, Murathan (1992). *Yüksek Topuklar*. Metis Yayınları.
- Okay, Orhan (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. Dergâh Yayınları.
- Öz, Erdal (1964). *Yaralısın*. Yeditepe Yayınları.
- Özlu, Demir (1958). *Bunaltı*. Yeditepe Yayınları.
- Özlu, Demir (1979). *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları*. Can Yayınları.
- Pamuk, Orhan (1990). *Kara Kitap*. Can Yayınları.
- Pamuk, Orhan (1994). *Yeni Hayat*. İletişim Yayınları.
- Pamuk, Orhan (2002). *Kar*. İletişim Yayınları.
- Parla, Jale (1990). *Babalar ve Oğullar*. İletişim Yayınları.
- Pynchon, Thomas (1963). *V*. Lippincott.

- Pynchon, Thomas (1966). *The Crying of Lot 49*. Lippincott.
- Pynchon, Thomas (1973). *Gravity's Rainbow*. Viking Press.
- Rousseau, A.-M. P. Claude (2022). *Karşılaştırmalı Edebiyat*. (çev. Mehmet Yazgan). Akçağ Yayınları.
- Salinger, Jerome David (1951). *The Catcher in the Rye*. Little, Brown and Company.
- Seyhan, Azade. (2001) *Writing Outside the Nation*. Princeton University Press.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1949). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. Dergâh Yayınları.
- Tekin, Latife (1983). *Sevgili Arsız Ölüm*. Metis Yayınları.
- Tekin, Latife (1984). *Berci Kristin Çöp Masalları*. Metis Yayınları.
- Toptaş, Hasan Ali (1995). *Gölgesizler*. Can Yayınları.
- Toptaş, Hasan Ali (1999). *Bin Hüzünlü Haz*. Can Yayınları.
- Toptaş, Hasan Ali (2013). *Heba*. İletişim Yayınları.
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Benjamins.
- UNESCO (2025). *Index Translationum: International Bibliography of Translation*. <https://data.unesco.org/explore/dataset/tran001/information/> (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- Ülken, Hilmi Ziya (1966). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. Ülken Yayınları.
- Ünlü, Mehmet (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Van Tieghem, Paul (2017). *Mukayeseli Edebiyat*. (çev. Yusuf Şerif Kılıçel; der. Eren Yavuz). Büyüyenay Yayınları.
- Ward, Jesmyn (2011). *Salvage the Bones*. Bloomsbury.
- Ward, Jesmyn (2017). *Sing, Unburied, Sing*. Scribner.
- Williams, Raymond (1977). *Marxism and Literature*. Oxford University Press.